

Національна академія педагогічних наук України

Інститут проблем виховання

ПЕЧКА ЛАРИСА ЄВГЕНІВНА

УДК 373.2/.3.091:159.922.7:613(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО
ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ 6-7 РОКУ ЖИТТЯ У ВЗАЄМОДІЇ ДОШКІЛЬНОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському університеті імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Тернопільська Валентина Іванівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
професор кафедри теорії та історії педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Єжова Ольга Олександрівна,
Сумський державний університет,
завідувач кафедри фізичної реабілітації та
спортивної медицини;

кандидат педагогічних наук, доцент
Федорова Марія Анатоліївна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри дошкільної освіти та
педагогічних інновацій.

Захист дисертації відбудеться «26» червня 2018 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9.

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://www.ipv.org.ua> та у науковій частині Інституту проблем виховання НАПН України (04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9).

Автореферат розіслано «23» травня 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. В. Литовченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. В останні десятиліття проблема збереження здоров'я людини стала глобальною. Серед основних причин погіршення стану здоров'я підростаючого покоління: несприятливі екологічні, соціально-економічні, політичні, психологічні умови життя, матеріальна скрута родин, незбалансоване харчування тощо. Крім того, незадовільний стан здоров'я, затримка фізичного розвитку дітей зумовлюються недостатньою руховою активністю, що пов'язана передусім із малорухливим способом життя батьків та нерідко низьким руховим навантаженням у дошкільному навчальному закладі (*відповідно до оновлень чинного законодавства України – заклад дошкільної освіти*) і початковій школі, поряд зі збільшенням інтенсивності навчально-пізнавальної діяльності. Як наслідок, нераціональний спосіб життєдіяльності, набуті шкідливі звички, невміння контролювати негативні емоції призводять до того, що на час закінчення школи лише у 5–7 % випускників стан здоров'я відповідає медичним нормам (Р. Бедрень).

У Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Державному стандарті початкової освіти, Базовому компоненті дошкільної освіти, Концептуальних засадах реформування середньої освіти «Нова українська школа» одним із основних завдань визначається – збереження та зміцнення фізичного, психічного й духовного здоров'я дитини. У зв'язку з цим умовою цілісного розвитку дитини означено використання в навчальних закладах здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій, які реалізуються комплексно через створення безпечного розвивального середовища, екологічно сприятливого життєвого простору, забезпечення повноцінного медичного обслуговування, харчування, оптимізацію рухового режиму, застосування системного підходу до формування у дітей основ ціннісного ставлення до власного здоров'я і мотивації на здоровий спосіб життя, дотримання гармонійних, доброзичливих взаємин між педагогом та вихованцями, самими дітьми.

Основні підходи до збереження і зміцнення здоров'я дітей визначені у Законі України «Про охорону дитинства», Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Національній стратегії розвитку освіти до 2021 року, Указі Президента «Про національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»», Державній національній програмі «Діти України», програмі виховання і навчання дітей віком від 2 до 7 років «Дитина» тощо. Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні поняття ціннісного ставлення до здоров'я трактується як вибіркове, відносно стале ставлення, зумовлене потребами та інтересами дитини, системою її ціннісних орієнтацій, котре визначає її особистісний сенс у ставленні до когось або чогось. У програмі «Дитина» передбачена здоров'язбережувальна діяльність дітей 6–7 року життя, яка реалізується через щоденне проведення фізкультурно-оздоровчих заходів, що охоплюють дихальні вправи, психогімнастику, психомоторні розминки, різні види масажу, гімнастику (з елементами корекції, профілактичного спрямування), компоненти релаксації; спільне проведення з медичними працівниками оздоровчо-

профілактичних заходів: фітотерапії, ароматерапії, полоскання ротової порожнини, горла, профілактичного промивання носової порожнини.

Вивчення та аналіз науково-педагогічних джерел свідчить, що проблема збереження та формування здоров'я дітей і молоді постійно перебуває у центрі уваги науковців, а саме: формування культури здоров'я учасників педагогічного процесу є предметом вивчення О. Єжової, В. Кириченко, І. Рогальської-Яблонської, Т. Федорченко та інших; питання збереження здоров'я, формування здорового способу життя дітей та підлітків засобами фізичної культури досліджують Е. Вільчковський, Г. Власик, Т. Бойченко, І. Петренко та інші. Науковці Г. Голобородько, О. Дубогай, С. Свириденко розглядають зазначену проблему у ракурсі вікових особливостей.

Важливими для представленого дослідження є наукові праці, що розкривають залежність стану здоров'я людини не тільки від зовнішніх чинників, а й від власного ставлення до нього (Т. Андрющенко, О. Богініч, І. Григоренко, М. Євтушок, І. Кузнєцова та інші). Зокрема, вчені зазначають, що дитина дошкільного віку має не лише знати про власне здоров'я, а й ставитися до нього як до цінності, віддаючи перевагу позитивним впливам середовища й уникаючи шкідливих та руйнівних.

Питанням методичного забезпечення освітнього процесу з формування здоров'я, визначення змісту та обсягу відповідної інформації, що має бути адресована дітям 6–7 року життя, підготовки педагогів до здоров'язбережувальної діяльності присвячено праці Н. Денисенко, О. Ващенко, Л. Лохвицької, В. Нестеренко, З. Плохій, С. Юрочкіної та інших науковців.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових розвідок з проблеми формування ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей старшого дошкільного віку і початкової школи, практично немає робіт, в яких досліджено єдність, наскрізність та етапність формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи.

Аналіз результатів наукових пошуків у сучасній педагогічній теорії і практиці дав змогу виокремити низку *суперечностей* між:

- об'єктивними потребами суспільства у формуванні ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя і недостатньою мірою реалізації відповідних завдань у сучасному освітньому середовищі;

- наявністю в українській педагогічній науці обґрунтованих теорій та методик виховання ціннісного ставлення особистості до власного здоров'я та недостатністю теоретичного обґрунтування проблеми формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи;

- високим потенціалом освітнього процесу дошкільного навчального закладу і початкової школи щодо формування у дітей 6–7 року життя основ ціннісного ставлення до власного здоров'я та його неповною реалізацією, зокрема за допомогою організації виховної роботи відповідного спрямування.

Недостатня розробленість означеної проблеми, її актуальність, теоретичне і практичне значення, необхідність вирішення виявлених суперечностей зумовили

вибір теми дослідження: **«Формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження пов'язане з тематичним планом наукових досліджень Київського університету імені Бориса Грінченка «Зміст і технології забезпечення якості неперервної педагогічної освіти в умовах євроінтеграції (2015–2020)» (державний реєстраційний номер 01 16U003295). Тему дисертації затверджено вченою радою Міжрегіональної академії управління персоналом (протокол № 1053 від 27.05.2015 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 27.05.2015 р.).

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу та вивчення стану досліджуваної проблеми у педагогічній практиці теоретично обґрунтувати і розробити методику формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи та експериментально перевірити її ефективність.

Відповідно до мети визначено основні **завдання** дослідження:

1. На основі аналізу філософських і психолого-педагогічних джерел із проблеми дослідження уточнити сутність поняття «ціннісне ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя».

2. Визначити і схарактеризувати змістові компоненти, критерії, показники, рівні сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя.

3. Теоретично обґрунтувати методику формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи та педагогічні умови її ефективної реалізації.

4. Здійснити експериментальну перевірку ефективності методики формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи.

Об'єкт дослідження – процес формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя.

Предмет дослідження – методика формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: теоретичні положення про сутність і структуру ціннісних ставлень особистості до власного здоров'я, висвітлені у наукових працях *філософського* (Н. Бучило, А. Москаленко, В. Нестеренко, В. Огнев'юк, Б. Юдін та інші), *психологічного* (О. Бодальов, В. Котирло, С. Кулачківська, С. Ладивір, С. Максименко, В. Петленко, Т. Пироженко та інші), *педагогічного* (Р. Бедрань, Т. Бойченко, П. Джуринський, С. Кириленко, С. Кондратюк, О. Міхеєнко та інші) спрямування; зокрема дослідження, присвячені визначенню та осмисленню сутності категорії «цінність», розкриттю істотного впливу ціннісних новоутворень на розвиток і життєдіяльність особистості (Б. Ананьєв, С. Анисимов, І. Бех, В. Бойко, А. Здравомислов,

О. Лазурський, О. Леонтєв, Б. Ломов, В. М'ясищев, С. Рубінштейн, В. Тернопільська, Н. Чавчавадзе та інші); наукові теорії, що обґрунтовують специфіку ціннісного ставлення до здоров'я, особливо у період дитинства (Т. Андрющенко, А. Богуш, Е. Вільчковський, Н. Гавриш, Л. Гаращенко, Н. Денисенко, О. Кононко, Л. Сварковська, Т. Федорченко та інші); наукові праці, у яких розглядається проблема формування здорового способу життя підростаючого покоління (Т. Бойченко, І. Брехман, О. Дубогай, О. Єжова, О. Іванашко, В. Оржеховська, С. Свириденко та інші); науково визначені основи взаємодії в освітньому процесі (Т. Бабюк, Л. Виготський, В. Кириченко, Г. Костюк, О. Запорожець, Д. Ельконін, Л. Пісоцька, І. Рогальська-Яблонська, О. Савченко, О. Скрипченко, А. Харченко та інші).

На різних етапах наукового пошуку використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: аналіз наукових джерел з проблеми дослідження, нормативних і програмних документів, науково-методичної літератури; порівняння, систематизація, класифікація й узагальнення здобутих теоретичних та емпіричних даних, за допомогою яких уточнено сутність поняття «ціннісне ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя», обґрунтовано методику формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи та педагогічні умови її ефективної реалізації;

– *емпіричні*: опитування, тестування (вихователів, учителів, батьків), експертні оцінки, узагальнення характеристик, проєктивні методи (незакінчені речення, інтерпретація змісту сюжетних картинок), бесіда, ранжування, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент – констатувальний, формувальний, контрольний етапи – для визначення рівнів сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя, доведення ефективності теоретично обґрунтованих методики та педагогічних умов;

– *статистичні*: методи математичної статистики для статистичної обробки результатів педагогічного експерименту (λ -критерій Колмогорова-Смирнова та ϕ^* -кутове перетворення Фішера), опрацювання експериментальних даних та підтвердження достовірності одержаних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи та педагогічні умови її ефективної реалізації (організація відповідного предметно-просторового виховного середовища для формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя; залучення дітей 6–7 року життя до активної здоров'язбережувальної діяльності; робота з вихователями, вчителями з формування у дітей 6–7 року життя основ ціннісного ставлення до власного здоров'я; робота з батьками щодо формування у дітей основ ціннісного ставлення до власного здоров'я); критерії (інтелектуальний, ціннісний, поведінковий) з відповідними показниками та рівні (високий, середній, низький) сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року

життя;

– *уточнено* сутність поняття «ціннісне ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя» як інтегративне особистісне утворення, спрямоване на себе та інших людей, що визначається усвідомленням особистої та суспільної значущості здорового способу життя у повсякденній життєдіяльності, сформованістю базових умінь, навичок збереження, зміцнення й відновлення здоров'я, орієнтацією дитини на такі моделі поведінки, в основі яких усвідомлення здоров'я як найвищої цінності; структуру ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя (когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінково-діяльнісний компоненти);

– *подальшого розвитку набули* положення про потенціал освітнього процесу дошкільного навчального закладу і початкової школи щодо формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у впровадженні: методики формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи, факультативного курсу для дітей старшого дошкільного віку і першокласників «Від казки – до вчинків», збірника науково-методичних матеріалів «Крок до здоров'я», методичних рекомендацій щодо фізичного виховання дітей дошкільного віку; діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу й початкової школи.

Результати дослідження можуть бути використані у педагогічних закладах вищої освіти під час викладання дисциплін: «Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку», «Методика фізичного виховання учнів початкових класів», «Методика виховання у початковій школі», «Методика навчання основ здоров'я»; у практичній роботі педагогів та психологів закладів дошкільної освіти, початкової школи; у системі післядипломної педагогічної освіти.

Матеріали дисертаційного дослідження **впроваджено** у практику роботи навчально-виховного комплексу: загальноосвітня школа І ступеня № 15 – дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу Кременчуцької міської ради Полтавської області (довідка від 02.10.2017 р. № 01/264), Кременчуцького дошкільного навчального закладу № 34 (довідка від 10.10.2017 р. № 01-44/202), дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу «Світлячок» Бориспільської міської ради Київської області та Бориспільського навчально-виховного комплексу «Спеціалізована школа І–ІІІ ст. загальноосвітня школа І–ІІІ ст. імені Костянтина Могилка» (довідка від 10.10.2017 р. № 189), дошкільного навчального закладу № 40 Шевченківського району міста Києва (довідка від 01.12.2017 р. № 1/24-20), в освітній процес Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка від 08.11.2017 р. № 365), Кременчуцького інституту ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (довідка від 17.11.2017 р. № 186-ДУ).

Особистий внесок здобувача. У Програмі для вищих педагогічних навчальних закладів України І–ІІ рівня акредитації «Методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Спеціальність 5.010101 «Дошкільне виховання»» (співавтор

В. Овчиннікова) автором розроблено зміст, завдання програми, тематику занять і завдань, орієнтовний розподіл навчального часу за розділами й темами (база – 9, 11 класів).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження представлені на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Economics, science, education: integration and synergy» (Bratislava, Slovak Republic, 2016); «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2016); «Актуальные научные исследования в современном мире» (Переяслав-Хмельницький, 2016); «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні» (Львів, 2017); Scientific and professional conference «Actual problems of science and education – APSE 2017» (Budapest, Hungary, 2017); «Проблеми та перспективи розвитку економіки освіти регіону» (Кременчук, 2017); *всеукраїнських* – «Особистість у виховному просторі зростання: від дитинства до юності» (Київ, 2017); «Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи» (Коломия, 2017).

Матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях ученої ради Інституту післядипломної педагогічної освіти, педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, Кременчуцького інституту закладу вищої освіти «Університет імені Альфреда Нобеля».

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 26 публікаціях, з яких 25 одноосібні, а саме: 11 статей у наукових фахових виданнях України (з них 6 входять до міжнародних наукометричних баз даних); 1 стаття у зарубіжному періодичному науковому виданні, внесеному до міжнародних наукометричних баз; 11 – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій; 1 посібник; 1 програма з грифом МОН України; 1 методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (351 найменування, у тому числі 21 – іноземною мовою), 10 додатків на 33 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 283 сторінки, основний зміст викладено на 204 сторінках. Робота містить 23 таблиці, 8 рисунків на 15 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, розкрито теоретико-методологічні основи, методи дослідження, окреслено наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, дані про впровадження та апробацію результатів дослідження, особистий внесок здобувача у праці, опублікованої у співавторстві, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «*Формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я як наукова проблема*» – проаналізовано стан дослідженості проблеми у теорії і освітній практиці та актуалізовано поняття, які становлять поняттєво-категоріальний апарат дослідження; на основі теоретичного аналізу уточнено сутність поняття «ціннісне ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя».

Проблема формування ціннісного ставлення до власного здоров'я особистості

зберігає актуальність упродовж всієї історії розвитку людства, набуваючи особливої значущості у період соціально-економічних, суспільних, політичних перетворень, коли змінюються пріоритетні цінності, що, у свою чергу, відображається на реформуванні освіти.

Концептуальному осмисленню ціннісного ставлення до здоров'я сприяють дослідження, присвячені вивченню різноманітних складників здоров'я особистості, а також визначальних компонентів змісту виховання – цінностям. Зокрема, проблему філософсько-методологічного підходу до визначення цінності розглядали: А. Айер, М. Гартман, Т. Гоббс, Е. Гуссерль, Д. Г'юма, Д. Дьюї, Р. Лотце, Г. Ляйбніц, А. Майнонг, Р. Перрі, Б. Рассел, Б. Спіноза, Ч. Стівенсон, Р. Фрондізі, М. Шелер. У руслі зазначеної проблеми актуальними також є розробки вітчизняних філософів В. Брожика, М. Кагана, Л. Столовича, В. Тугарінова, Н. Чавчавадзе та інших.

Поняття «*цінність*» семантично узгоджується з такими категоріями психології, як «установка» – за Д. Узнадзе, «значимість» – за М. Добриніним, «особистісний смисл» – за О. Леонтьєвим, «психологічні ставлення» – за В. Мясіщевим. Згідно з визначенням І. Беха, особистісна цінність – це «психологічне новоутворення, що виражає найбільш безпосередньо значущу для суб'єкта узагальнену сферу навколишньої дійсності, через ставлення до якої він виділяє, усвідомлює і утверджує себе, своє «Я», і в результаті цього дана сфера стає простором його життєдіяльності».

З'ясовано, що у психолого-педагогічних дослідженнях (В. Дімов, Ю. Лисицин, І. Муравйов, В. Оржеховська та інші) *здоров'я* дітей визначається як стан їхньої життєдіяльності, що відповідає біологічному віку, єдності розвитку фізичних та інтелектуальних характеристик, а також адекватному формуванню адаптаційних і компенсаторних можливостей дитячого організму в процесі його розвитку. Сутність здоров'я тлумачиться як діалектична взаємодія і взаємозалежність між фізичним станом індивідуума, його психічними проявами, емоційними реакціями й соціальним середовищем, в якому він перебуває (І. Бех, В. Базарний, І. Блюмгерг, М. Віленський, О. Дубогай, І. Ріхтер, Л. Сварковська, М. Смірнов, Н. Стефанів, R. Giere, J. Kertzer, D. Champion, V. Peters та інші).

Сучасний стан вивчення проблеми формування у дітей основ ціннісного ставлення до власного здоров'я (Т. Андрющенко, Т. Бабюк, Н. Бібік, С. Дудко, Н. Коваль та інші) засвідчує, що період 6–7 року вважається сенситивним для формування здорового способу життя та провадження здоров'язбережувальної діяльності. Шести- та семирічки виявляють необхідні передумови для формування у них ціннісного ставлення до здоров'я. У цей період спостерігається стрімкий розвиток всіх фізичних, психічних процесів, а відкритість дитини до зовнішніх впливів сприяє ефективному її залученню у процес здоров'ятворення. Наступність виховної діяльності з формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я забезпечить неперервність розвитку відповідних навичок і вмінь на основі збереження і перенесення суттєвих елементів уже набутого досвіду на новий, вищий ступінь розвиненості.

Шляхом теоретичного аналізу уточнено сутність поняття «*ціннісне ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя*» як інтегративне особистісне утворення, спрямоване на себе та інших людей, що визначається усвідомленням

особистої та суспільної значущості здорового способу життя у повсякденній життєдіяльності, сформованістю базових умінь, навичок збереження, зміцнення й відновлення здоров'я, орієнтацією дитини на такі моделі поведінки, в основі яких усвідомлення здоров'я як найвищої цінності.

У контексті нашого дослідження значущою є ідея взаємодії, співробітництва, діалогу, партнерства у взаємовідносинах суб'єктів освітнього процесу. Широкий спектр досліджень розвиває різні аспекти *взаємодії*: педагогіка взаємодії (І. Ісаєв, М. Подберезський, В. Кириченко, Л. Ковальчук, А. Кравченко, В. Сластьонін та інші), педагогіка підтримки (О. Газман, Н. Михайлова, С. Юсфін та інші). Як соціально-психологічний процес розглядають взаємодію з дітьми М. Вейт, Б. Огаянц, О. Субботський, інші учені. Взаємодія в освіті простежується у співробітництві як формі спільної, спрямованої на досягнення загального результату діяльності та спілкуванні й визначається як безперервний процес виховання і навчання дитини.

З'ясовано, що освітня взаємодія передбачає врахування й оптимальне використання вікових та психологічних можливостей дітей, а також ампліфікації, самоцінності кожного вікового періоду (С. Рубінштейн, Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін та інші).

Реалізації принципу наступності у вихованні дітей сприяють такі організаційні особливості взаємодії: об'єднання освітнього процесу дошкільного навчального закладу й початкової школи зі спільною матеріально-технічною базою; сумісна організаційно-методична робота педагогічного колективу; проведення різноманітних видів діяльності дітей упродовж дня. Водночас з'ясовано, що нині відсутня система виховання, яка б забезпечила цілісність процесу формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я у період переходу від дошкільної до шкільної ланки освіти.

У другому розділі – **«Емпіричний аналіз формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя»** – визначено і схарактеризовано змістові компоненти, критерії, показники, рівні сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя; наведено результати констатувального етапу педагогічного експерименту; за допомогою узагальнення експертних оцінок проаналізовано педагогічні умови формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя.

Визначено основні компоненти ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя: *когнітивний* (уявлення особистості про себе, свій організм, оздоровчі традиції, загартовуючі процедури, здатність прогнозувати результати діяльності), *емоційно-ціннісний* (позитивне ставлення до образу «Я – здоровий (фізично, психічно, соціально, духовно)», здоров'язбережувальної діяльності), *поведінково-діяльнісний* (здатність особистості до самооцінки, довільної регуляції власної поведінки, використання наявних знань під час безпечної життєдіяльності).

Відповідно до визначених компонентів обґрунтовано критерії та показники сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя, а саме: *інтелектуальний* (знання про основи здоров'я, здоровий спосіб життя, основи збереження і зміцнення здоров'я); *ціннісний* (прагнення до збереження й зміцнення власного здоров'я та здоров'я інших, вмотивованість на

здоровий спосіб життя, сформованість цінності здоров'я як провідної в системі життєвих цінностей особистості); *поведінковий* (дотримання норм і правил здорового способу життя, оволодіння умінням і навичками здорового способу життя, здатність до самоконтролю власних почуттів і вчинків, саморегуляція поведінки).

Систематизовані критерії та показники надали можливість визначити відповідні рівні сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя: високий, середній, низький.

Високий рівень діагностується, якщо у дітей сформовані знання про основи здоров'я, будову та функціонування організму людини, здоровий спосіб життя, а цінність здоров'я є провідною в системі цінностей особистості. Діти 6–7 року життя усвідомлюють потребу збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я інших людей, їм властиве емоційно-ціннісне ставлення до здорового способу життя, адекватна самооцінка власного здоров'я, вони достатньо оволоділи уміннями й навичками здорового способу життя.

Середній рівень характерний для дітей, у яких частково сформовані уявлення про основи здоров'я, будову та функціонування організму людини, здоровий спосіб життя, які певною мірою усвідомлюють, що цінність здоров'я є провідною в системі цінностей особистості, мають слабо виражену потребу у збереженні й зміцненні власного здоров'я та здоров'я інших людей. Шести- та семирічним дітям такого рівня властиве емоційно-ціннісне ставлення до здорового способу життя, хоча іноді вони відчують труднощі при дотриманні здорового способу життя, виявляють недостатню активність; не повністю оволоділи уміннями й навичками здорового способу життя.

Низький рівень визначається фрагментарними знаннями дітей про основи здоров'я, будову та функціонування організму людини, здоровий спосіб життя, відсутністю інтересу до власного здоров'я, неусвідомленням значення здоров'я для людини, несформованістю мотивації на здоровий спосіб життя та відсутністю потреби у збереженні й зміцненні власного здоров'я і здоров'я оточуючих; серед цінностей особистості здоров'я не посідає провідного місця; діти не володіють уміннями й навичками дотримання здорового способу життя.

Експериментальне дослідження здійснювалось упродовж 6 років. На різних етапах дослідження до педагогічного експерименту було залучено 164 дитини дошкільного віку, 154 – вихованців початкової школи.

Для проведення констатувального етапу експерименту було створено експериментальну (ЕГ – 162 особи) і контрольну (КГ – 156 осіб) групи дітей 6–7 року життя. З метою визначення рівнів сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей досліджуваної категорії застосовувався комплекс взаємопов'язаних методик, серед яких: опитування за шкалою соціально-психологічної адаптації Роджера-Даймонда (за методикою І. Василенко, О. Саннікової); проєктивні тести «Здоров'я і хвороба»; проблемні ситуації «Моя сім'я»; методика «Незакінчені речення»; тест самоакцептації (позитивної установки на себе) тощо.

Під час констатувального етапу експерименту було встановлено, що значна частина респондентів (38,3 % ЕГ та 41,7 % КГ) неправильно розуміє сутність

поняття «здоров'я людини», «людський організм», «здоровий спосіб життя», ототожнюючи їх з більш звичними для них термінами, або ж зовсім не дає пояснення. Лише 17,9 % дітей ЕГ та 16,0 % КГ мають правильні й повні уявлення про окреслені категорії.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту засвідчив, що високий рівень сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я властивий 15,5 % респондентів ЕГ та 17,3 % респондентів КГ; середній рівень зафіксовано у 45,6 % дітей ЕГ та 44,2 % КГ; низький рівень притаманний 38,9 % респондентів ЕГ та 38,5 % – КГ.

З'ясовано причини переважно середнього та низького рівнів сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя: у більшості вихованців відсутнє чітке уявлення про здоровий спосіб життя, валеологічні знання поверхневі, ціннісні установки і життєві пріоритети на здоровий спосіб життя не сформовані.

За результатами аналізу організаційних особливостей формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя в експериментальних закладах освіти встановлено такі дані: усі заклади мають достатньо оснащене предметно-просторове середовище, кадрову базу для формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я; у дошкільних навчальних закладах і початковій школі існують цінні традиції, пов'язані із дотриманням норм і правил здорового способу життя, організовується фізкультурно-оздоровча робота. Однак потенціал освітнього процесу дошкільного навчального закладу і початкової школи щодо формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя не повною мірою актуалізується через відсутність єдиних методологічних засад і наступності в роботі дошкільного навчального закладу та початкової школи, брак методичного забезпечення виховного процесу, низький рівень підготовки педагогічних працівників та батьків до вирішення завдань зі здоров'язбереження.

Виявлений стан проблеми в освітній практиці підтвердив необхідність розроблення методики формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи та педагогічних умов її ефективного реалізації.

Шляхом узагальнення експертних оцінок проаналізовано та визначено педагогічні умови формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя, що склали основу відповідної методики.

У третьому розділі – «Теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності методики формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи» – представлено обґрунтування розробленої методики; висвітлено формувальний етап дослідно-експериментальної роботи та його результати в динаміці сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя.

У розділі теоретично обґрунтовано *методику формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу й початкової школи*, яка становить сукупність

взаємопов'язаних компонентів: концептуально-цільового (мета, завдання, методологічні підходи, принципи організації педагогічної діяльності); змістового (компоненти ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя, система спеціальних занять); технологічного (етапи впровадження методики, форми, методи, засоби, педагогічні умови); результативного (оцінювання результатів впровадження методики).

Метою розробленої та впровадженої методики є формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи; *завдання*: цілеспрямована організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії вихованців у різних формах діяльності для усвідомлення ними цінності здоров'я, здорового способу життя; накопичення досвіду виявлення умінь і навичок здорового способу життя; організація методичної роботи з вихователями, вчителями початкової школи та батьками для підвищення їх компетентності щодо формування ціннісного ставлення до власного здоров'я у дітей 6–7 року життя.

Процес формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя побудований на основі *особистісно орієнтованого підходу* і таких *принципів*: науковості; доступності; наочності; системності; наступності; природовідповідності; довіри й підтримки; власного прикладу; активності особистості.

Реалізація методики передбачає три етапи, кожний з яких спрямовано на розв'язання певних завдань: *перший етап* – поглиблення і розширення знань дітей про здоров'я, будову та функціонування організму людини, правила зміцнення та збереження здоров'я; *другий етап* – розвиток емоційно-ціннісної сфери (здатності до емпатії, мотивів обов'язку, позитивних ставлень до себе й оточення), мотивації на здоровий спосіб життя; *третій етап* – оволодіння дітьми навичками формування основ ціннісного ставлення до здоров'я, відповідальної поведінки в усіх сферах життєдіяльності стосовно збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я інших.

Зміст методики формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя охоплює *систему спеціальних занять*, у структурі яких передбачені: спостереження за оточуючими; використання наочного матеріалу; бесіди з дітьми за темою заняття; читання художньої літератури; аналіз художнього твору або зразків народної творчості; практичні завдання творчого й ігрового характеру; моделювання ситуацій; вправи на узагальнення та закріплення знань про здоров'я, його цінність. У процесі проведення занять застосовувалися такі *методи*: бесіди; творчі; ігрові; складання казок, оповідань; розв'язання проблемних ситуацій; елементи тренінгу: імаготерапія, навіювання; сеанси практичної музикотерапії; пошукова діяльність; проведення дослідів.

Ефективними *формами* формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя визначено наступні. Факультатив «Від казки до вчинків», мета якого полягає в ознайомленні дітей з основними нормами, правилами здорового способу життя (передбачає використання таких прийомів: аналіз вчинків та поведінки казкових героїв, розігрування ситуацій здоров'язбережувального змісту: відтворення діалогу дійових осіб в іграх-драматизаціях, інсценуваннях,

рухливих, народних іграх, уявних сюжетних ситуаціях, творче застосування мовних засобів, жестів, міміки, пантоміміки); настільний, пальчиковий театри; казкотерапія; кінезотерапія; залучення до музичної, образотворчої діяльності.

Гра-квест «стежинами здоров'я» сприяє засвоєнню дітьми необхідних знань, умінь і навичок дотримання здорового способу життя в ігровій формі, формуванню цінності здоров'я. Інтерактивні вправи стимулювали інтерес до занять, забезпечували активне залучення всіх учасників.

Запроваджений гурток «Крок до здоров'я» передбачав цілеспрямоване ознайомлення дітей із традиційними та нетрадиційними методами оздоровлення. Основний його напрям – здоров'язбережувальна діяльність. Використання у процесі гурткової роботи різних способів оздоровлення: рухливих завдань, вправ; рольових ігор; читання казок; пішохідних, туристичних походів; свят і розваг, Днів здоров'я сприяло поглибленню та свідомому засвоєнню дітьми знань з питань охорони здоров'я, розвитку моторики, інших фізичних якостей, емоційному самовираженню.

Ефективною формою роботи з формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших стала діяльність театрального гуртка «Карнавал казок». Інсценування (з рухами) запропонованої серії казок у невимушеній обстановці і доброзичливій атмосфері стимулювало вираження позитивних емоцій, формувало здатність до емпатії, сприяло оздоровленню організму загалом.

В експериментальній групі формування основ ціннісного ставлення до здоров'я інших забезпечувалось через участь дітей у проекті «Діти – дітям» та в акції «Милосердя». З ініціативи дорослих та власної ініціативи учасники залучалися до різних видів роботи: проведення ярмарків, конкурсів на здавання макулатури, виготовлення різноманітних подарунків власноруч.

Технологічний компонент методики також склали визначені *педагогічні умови* (організація предметно-просторового виховного середовища для формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя; залучення дітей 6–7 року життя до активної здоров'язбережувальної діяльності; робота з вихователями, вчителями з формування у дітей 6–7 року життя основ ціннісного ставлення до власного здоров'я; робота з батьками щодо формування у дітей основ ціннісного ставлення до власного здоров'я).

Здійснення першої педагогічної умови щодо організації відповідного предметно-просторового виховного середовища передбачало створення раціонально обладнаних мобільних центрів у приміщенні та на майданчиках для реалізації права дитини на вільний вибір виду діяльності, взаємодію з оточуючими; забезпечення максимального психологічного комфорту з урахуванням принципів сучасного виховного середовища: гнучке та варіативне використання предметного простору; залучення до процесу пізнання і засвоєння знань, формування вмінь і навичок щодо здорового способу життя: самостійне ініціювання ігор, спостереження, проведення дослідів; участь дітей у здоров'язбережувальній діяльності із застосуванням необхідного приладдя; визначення наслідків нездорового способу життя тощо.

Для реалізації другої педагогічної умови були обрані різноманітні традиційні та новітні методи й форми роботи з метою залучення дітей 6–7 року життя до активної здоров'язбережувальної діяльності. Зокрема: разом із дітьми ми розробляли сценарії та проводили спортивні конкурси («Веселі старти», «Козацькі

забави)), спортивні змагання та свята («Ми з мамою робимо все разом») тощо. Виступи шкільного лялькового театру «Вчимося бути здоровими», організація у бібліотеках виставок «Здоровий дух – здорове тіло», «Азбука здоров'я» та інших сприяли формуванню ґрунтовних знань про важливість дотримання здорового способу життя у повсякденні.

Відповідно до третьої та четвертої педагогічних умов, під час експериментальної роботи ми ставили за мету організувати спеціальне навчання педагогів та батьків. Робота з педагогами, зокрема, передбачала вирішення таких завдань: забезпечення усвідомлення педагогами необхідності реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії у виховному процесі; ознайомлення з науковими уявленнями про сутність ціннісного ставлення до власного здоров'я; розширення кола знань вихователів і вчителів про форми, методи виховання та способи діагностування ціннісного ставлення до власного здоров'я у дітей 6–7 року життя; проектування і здійснення виховної діяльності з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей; сприяння гармонізації взаємин у системі «педагог – вихованець – дитячий колектив – батьки». Навчання педагогів охопило проведення спільних семінарів-практикумів, ділових ігор, круглих столів, засідань творчих груп, розроблення щоденника здоров'я для дітей. Структура занять методичного семінару-практикуму містила такі форми роботи: лекції-діалоги, семінари, дискусії, розв'язування педагогічних завдань, обмін досвідом, тренінг з педагогічної рефлексії, обговорення результатів, діагностування вихованців.

Для удосконалення психолого-педагогічних знань та практичних виховних умінь батьків нами було застосовано також нестандартні форми роботи: круглі столи, тренінги, сімейний «Клуб здорової родини», гуртки фізкультурно-оздоровчого напрямку; використовувалися інформаційно-комунікаційні технології: медіа-презентації, розміщення матеріалів у щомісячних бюлетенях здоров'я на Інтернет-ресурсах тощо.

Результати контрольного зрізу експериментального дослідження засвідчили позитивну динаміку рівнів сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я у дітей 6–7 року життя експериментальної групи (у контрольній групі зміни виявилися незначними). Характеристику рівнів сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя до та після формувального етапу експерименту представлено у таблиці.

Таблиця

Характеристика рівнів сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя до та після формувального етапу експерименту

Рівні сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я	Кількість дітей (%)				Різниця між показниками на початок та на кінець експерименту (динаміка)	
	на початок експерименту		на кінець експерименту			
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	15,5	17,3	42,1	24,6	+26,6	+7,3
Середній	45,6	44,2	46,2	46,8	+0,6	+2,6

Низький	38,9	38,5	11,7	28,6	-27,2	-9,9

За результатами контрольного етапу експерименту, в ЕГ на 0,6 % збільшилась кількість дітей із середнім рівнем сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я, у КГ – на 2,6 %. При цьому значно зменшилась чисельність вихованців із низьким рівнем: в ЕГ – на 27,2 % (на початку експерименту – 38,9 %, після закінчення – 11,7 %). Втім, у КГ зафіксовано незначне зменшення – на 9,9 % (на початку експерименту – 38,5 %, після завершення –28,6 %). Високий рівень на початку експерименту спостерігався у 15,5 % дітей ЕГ, по його закінченні таких дітей збільшилось на 26,6 %. У контрольній групі ця тенденція виражена меншою мірою, суттєвих кількісних і якісних змін у ній не відбулося.

З метою перевірки достовірності даних після завершення експерименту використано λ -критерій Колмогорова-Смирнова та φ^* -кутове перетворення Фішера.

Таким чином, відмінності у рівнях сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя не випадкові, а є наслідком упровадження методики формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано новий підхід до розв'язання актуальної проблеми формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи. Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети, вирішення поставлених завдань, що уможливило такі *висновки*:

1. На основі аналізу філософських та психолого-педагогічних джерел з'ясовано стан дослідженості проблеми формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я у дітей 6–7 року життя. Проведений аналіз засвідчив, що ціннісне ставлення до власного здоров'я полягає в усвідомленні людиною необхідності бути сповненою сил, мати міцне здоров'я, а також життєву й практичну установку на збереження, зміцнення та відновлення здоров'я, реалізацію індивідуальної здоров'язбережувальної діяльності, заснованої на наукових знаннях. Установлено, що за умов модернізації змісту освітнього процесу проблема формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи набуває особливої актуальності.

У межах поняттєво-категоріального апарату дослідження актуалізовано змістові характеристики базових дефініцій: «цінність», «ставлення», «ціннісне ставлення», «здоров'я», «взаємодія». Уточнено сутність поняття «ціннісне ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя» як інтегративне особистісне утворення, спрямоване на себе та інших людей, що визначається усвідомленням особистої та суспільної значущості здорового способу життя у повсякденній життєдіяльності, сформованістю базових умінь, навичок збереження, зміцнення й відновлення здоров'я, орієнтацією дитини на такі моделі поведінки, в основі яких

усвідомлення здоров'я як найвищої цінності.

У дисертації розкрито важливість забезпечення взаємодії вихователів і вчителів щодо формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя під час переходу від дошкільної до шкільної ланки освіти для розширення і поглиблення набутого у дошкільному навчальному закладі досвіду. З'ясовано, що освітня взаємодія передбачає врахування й оптимальне використання вікових та психологічних можливостей дітей, а також ампліфікації, самоцінності кожного вікового періоду (С. Рубінштейн, Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін та інші).

За результатами дослідження констатовано відсутність достатньо обґрунтованих методик формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя, недостатню міру реалізації потенціалу освітнього процесу дошкільного навчального закладу і початкової школи.

2. На підставі результатів аналізу психолого-педагогічної літератури визначено і схарактеризовано змістову структуру ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя, що містить такі компоненти: *когнітивний* (уявлення особистості про себе, свій організм, оздоровчі традиції, загартовуючі процедури, здатність прогнозувати результати діяльності), *емоційно-ціннісний* (позитивне ставлення до образу «Я – здоровий (фізично, психічно, соціально, духовно)», здоров'язбережувальної діяльності), *поведінково-діяльнісний* (здатність особистості до самооцінки, довільної регуляції власної поведінки, використання наявних знань у процесі безпечної життєдіяльності).

Відповідно до визначених компонентів обґрунтовано критерії та показники сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя, а саме: *інтелектуальний* (знання про основи здоров'я, здоровий спосіб життя, основи збереження і зміцнення здоров'я); *ціннісний* (прагнення до збереження та зміцнення власного здоров'я і здоров'я інших, вмотивованість на здоровий спосіб життя, сформованість цінності здоров'я як провідної в системі життєвих цінностей особистості); *поведінковий* (дотримання норм і правил здорового способу життя, оволодіння уміннями і навичками здорового способу життя, здатність до самоконтролю власних почуттів, вчинків, саморегуляція поведінки).

Визначено та схарактеризовано рівні сформованості ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя: високий, середній, низький.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту засвідчив, що високий рівень сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я властивий 15,5 % респондентів ЕГ та 17,3 % респондентів КГ; середній рівень зафіксовано у 45,6 % дітей ЕГ та 44,2 % КГ; низький рівень притаманний 38,9 % респондентів ЕГ та 38,5 % – КГ.

З'ясовано причини переважно середнього та низького рівнів сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя: у більшості вихованців відсутнє чітке уявлення про здоровий спосіб життя, валеологічні знання поверхневі, ціннісні установки і життєві пріоритети на здоровий спосіб життя не сформовані.

3. Теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено

методику формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи в єдності таких компонентів: концептуально-цільовий (мета, завдання, методологічні підходи, принципи організації педагогічної діяльності); змістовий (компоненти ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя, система спеціальних занять); технологічний (етапи впровадження методики, форми, методи, засоби, педагогічні умови); результативний (оцінювання результатів упровадження методики).

Визначено найбільш ефективні методи формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя, а саме: бесіди; творчі; ігрові; складання казок, оповідань; розв'язання проблемних ситуацій; елементи тренінгу: імаготерапія, навіювання; сеанси практичної музикотерапії; пошукова діяльність; проведення дослідів. Серед ефективних форм організації освітнього процесу у межах розробленої методики виокремлено такі: факультатив «Від казки – до вчинків»; гуртки, з-поміж яких краєзнавчо-туристичний «Крок до здоров'я», театральний «Карнавал казок»; проект «Діти – дітям»; акція «Милосердя»; бесіди; ігри-квести: «стежинами здоров'я», «Пригоди у чарівному лісі»; дидактичні вправи: «Безпечно – небезпечно», «Повтори за схемою», «Мій організм»; сюжетно-рольові ігри: «Сім'я», «Лікарня», «Задзеркалля»; рухливі ігри: «Хитра лисиця», «Квач», «Мисливці і звірі» тощо.

Доведено, що успішність формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя забезпечуватиметься за таких педагогічних умов: організація відповідного предметно-просторового виховного середовища для формування у дітей основ ціннісного ставлення до власного здоров'я; залучення дітей 6–7 року життя до активної здоров'язбережувальної діяльності; робота з вихователями, вчителями з формування у дітей 6–7 року життя основ ціннісного ставлення до власного здоров'я; робота з батьками щодо формування у дітей основ ціннісного ставлення до власного здоров'я.

4. Дослідно-експериментальним шляхом перевірено ефективність методики формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи.

Результативність та педагогічну ефективність розробленого змісту, форм, методів і засобів як складників методики формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи доведено кількісно-якісними змінами сформованості ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей. Показники сформованості досліджуваної якості в експериментальній групі на контрольному етапі дослідження значно перевищують показники контрольної групи та відповідні показники, здобуті на констатувальному етапі дослідження. Зафіксовано збільшення кількості дітей експериментальної групи із високим рівнем сформованості ціннісного ставлення до власного здоров'я (від 15,5 % до 42,1 %), із середнім рівнем – від 45,6 % до 46,2 %, та зниження чисельності дітей із низьким рівнем сформованості – відповідно, від 38,9 % до 11,7 %. У контрольній групі істотних кількісних і якісних змін не відбулося. Отже, здобуті результати педагогічного експерименту засвідчили

взаємозв'язок між рівнями сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя та ефективністю впроваджених у практику методики і педагогічних умов.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблематики. *Перспективним* вважаємо дослідження гендерних відмінностей у процесі формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей, проблеми перепідготовки педагогічних працівників з урахуванням специфіки навчально-виховних комплексів. Необхідний також подальший пошук адекватних методів для діагностування ціннісних ставлень дітей шести- та семирічного віку у контексті цілісного особистісного розвитку та обґрунтування на нових теоретичних засадах ефективних виховних технологій.

Рекомендовано впровадити у педагогічну практику дошкільного навчального закладу і початкової школи методику формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи, збірника науково-методичних матеріалів «Крок до здоров'я».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Печка, Л. Є. (2009). Нетрадиційні методи оздоровлення дошкільників. *Імідж сучасного педагога: наук.-практ. освітньо-популярний журн. ПОПП ім. М. В. Остроградського*, 1(90), 60–62.
2. Печка, Л. Є. (2016a). Ціннісне ставлення особистості до власного здоров'я: теоретичний аспект. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. Київського університету імені Бориса Грінченка. Серія: Педагогіка. Психологія*, 25, 28–4.
3. Печка, Л. Є. (2016b). Роль наступності у формуванні основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей. *Імідж сучасного педагога: всеукр. наук.-практ. освітньо-популярний журн. Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського*, 7, 57–60.
4. Pyechka, L. (2016c). Continuity in the kindergarten and primary school in the implementation of the contents of laying the foundations of individual value attitude to their own health. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University* (Vol. 3), 2–3, с. 106–114). Ivano-Frankivsk.
5. Печка, Л. Є. (2017a). Теоретичний аспект формування ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя. *Педагогічні науки: зб. наук. праць Херсонського державного університету* (В. LXXIV, Т. 2, с. 59–63).
6. Печка, Л. Є. (2017b). Змістові компоненти, критерії, показники сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. Інституту проблем виховання НАПН України (Кн. 2)*, 21, 158–168.
7. Печка, Л. Є. (2018). Обґрунтування методики формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер.: Педагогічні науки, (Ч. 2)*,

1(315), 236–244.

8. Печка, Л. Є. (2014а). Здоров'яформувальна педагогічна технологія. Фітбол – друг, партнер та тренажер. *Дошкільне виховання*, 3, 24–28.

9. Печка, Л. Є. (2014b). Хвилинки здоров'я. *Палітра педагога*, 2, 22–24.

10. Печка, Л. Є. (2015). Фізичний розвиток. Козацькому роду нема переводу. *Дошкільне виховання*, 3, 26–27.

11. Печка, Л. Є. (2016d). Подорож на планету Спарт. *Дошкільне виховання*, 2, 30–31.

Статті в зарубіжних наукових виданнях

12. Печка, Л. Є. (2017). Сучасний стан формування у дітей 6–7 року життя основ ціннісного ставлення до власного здоров'я. *Science and Education: a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. (с. 44–48). Budapest.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

13. Печка, Л. Є. (2010). Здоров'яформуючий фізичний розвиток. *Сучасні тенденції розвитку теорії і практики дошкільної освіти: матеріали всеукр. наук.-практ. конф.*, Полтава, 19–20 травня 2010. (с. 142–149). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка.

14. Печка, Л. Є. (2015). Здоров'яформувальна педагогічна технологія. Фітбол – друг, партнер та тренажер. *Інноваційна діяльність педагога в умовах реформування шкільної освіти: матеріали всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф.*, Київ, 20–23 квітня 2015. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка.

15. Печка, Л. Є. (2016а). Деякі аспекти здоров'язбережувальної діяльності дітей 6–7 року життя. *Economics, science, education: Integration and synergy: materials of international scientific and practical conference*, Bratislava, 18–21 January. Bratislava: Publishing outfit Centre of educational literature, 2016. (Volume 2, с. 29–30).

16. Печка, Л. Є. (2016b). Ціннісне ставлення до власного здоров'я в історико-педагогічній ретроспективі. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф.*, Переяслав-Хмельницький, 30–31 березня 2016. (с. 157–160). Переяслав-Хмельницький: Державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди.

17. Печка, Л. Є. (2016с). Сучасні дослідження щодо наступності у формуванні основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи. *Актуальные научные исследования в современном мире: материалы междунар. науч. конф.*, Переяслав-Хмельницький, 26–27 октября 2016. (Вып. 10(18), с. 112–117). Переяслав-Хмельницький.

18. Печка, Л. Є. (2017а). До питання формування ціннісного ставлення особистості до власного здоров'я. *Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* Львів, 21–22 квітня 2017. (с. 92–94). Львів: Львівська педагогічна спільнота.

19. Печка, Л. Є. (2017b). Сучасний стан формування у дітей 6–7 року життя основ ціннісного ставлення до власного здоров'я. *Scientific and professional conference «Actual problems of science and education – APSE 2017. Held in Budapest on*

29th of January 2017. Budapest.

20. Печка, Л. Є. (2017с). Формування здорової особистості: із історії світової педагогічної спадщини. *Проблеми та перспективи розвитку економіки освіти регіону: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. асп., молодих учених та науковців*. Кременчук, 27 квітня 2017. (с. 437–440). Кременчук: Кременчуцький інститут ВНЗ Університет імені Альфреда Нобеля.

21. Печка, Л. Є. (2017f). Динаміка виховання ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, Коломия, 30 листопада 2017. (с. 111–116). Коломия: НАІР.

22. Печка, Л. Є. (2018а). Обґрунтування педагогічних умов формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя. *Наукові засади підготовки фахівців природничого, інженерно-педагогічного та технологічного напрямків: матеріали II Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф.*, Бердянськ, 26–31 березня 2018. (с. 26). Бердянськ.

23. Печка, Л. Є. (2018b). Поняттєво-категоріальний апарат дослідження формування ціннісного ставлення до власного здоров'я особистості. *Проблеми та перспективи розвитку економіки освіти регіону: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. асп., молодих учених та науковців*, Кременчук, 19 квітня 2018. (с. 32). Кременчук.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

24. Печка, Л. Є. & Овчиннікова, В. І. (2004). Програма. Методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. *Програма курсу для вищих навчальних закладів України I–II рівня акредитації, спеціальність 5.010101 Дошкільне виховання*. Київ.

25. Печка, Л. Є. (2008). *Сучасна освіта. Крок до здоров'я: збірник науково-методичних матеріалів*. Кременчук: Кременчуцьке педагогічне училище ім. А. С. Макаренка.

26. Печка, Л. Є. (2003). *Крок до здоров'я: методичні рекомендації з методики фізичного виховання*. Кременчук: Кременчуцьке педагогічне училище ім. А. С. Макаренка.

АНОТАЦІЇ

Печка Л. Є. Формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової школи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. – Київ, 2018.

У дисертаційному дослідженні запропоновано новий підхід до вирішення актуальної проблеми формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу і початкової

школи.

Шляхом теоретичного аналізу уточнено сутність поняття «ціннісне ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя» як інтегративне особистісне утворення, спрямоване на себе та інших людей, що визначається усвідомленням особистої та суспільної значущості здорового способу життя у повсякденній життєдіяльності, сформованістю базових умінь, навичок збереження, зміцнення й відновлення здоров'я, орієнтацією дитини на такі моделі поведінки, в основі усвідомлення здоров'я як найвищої цінності.

Схарактеризовано структурні компоненти (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний), критерії та показники, визначено рівні сформованості основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя.

Теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методика формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6–7 року життя у взаємодії дошкільного навчального закладу й початкової школи та педагогічні умови її ефективної реалізації.

Ключові слова: цінність, ставлення, ціннісне ставлення, здоров'я, взаємодія, діти 6–7 року життя, методика формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я, дошкільний навчальний заклад, початкова школа.

Печка Л. Е. Формирование основ ценностного отношения к собственному здоровью детей 6–7 года жизни во взаимодействии дошкольного учебного учреждения и начальной школы. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины. – Киев, 2018.

В диссертационном исследовании предложен новый подход к решению актуальной проблемы формирования основ ценностного отношения к собственному здоровью детей 6–7 года жизни во взаимодействии дошкольного учебного учреждения и начальной школы.

Посредством теоретического анализа уточнена сущность понятия «ценностное отношение к собственному здоровью детей 6–7 года жизни» как интегративное личностное образование, направленное на себя и других людей, характеризующееся осознанием личной и общественной значимости здорового образа жизни в повседневной жизнедеятельности, сформированностью базовых умений, навыков сохранения, укрепления и восстановления здоровья, ориентацией ребенка на такие модели поведения, в основе которых осознание здоровья как высшей ценности.

Охарактеризованы структурные компоненты (когнитивный, эмоционально-ценностный, поведенческо-деятельностный), критерии и показатели, определены уровни сформированности основ ценностного отношения к собственному здоровью детей 6–7 года жизни.

Теоретически обоснована, разработана и экспериментально проверена методика формирования основ ценностного отношения к собственному здоровью детей 6–7 года жизни во взаимодействии дошкольного учебного учреждения и

начальной школы, а также педагогические условия ее эффективной реализации.

Ключевые слова: ценность, отношение, ценностное отношение, здоровье, взаимодействие, дети 6–7 года жизни, методика формирования ценностного отношения к собственному здоровью, дошкольное учебное учреждение, начальная школа.

Pechka L. Ye. Formation of the Bases of Valuable Attitude to the Own Health in 6–7 Years Old Children in the Interaction of Pre-School Institution and Elementary School. – Qualifying Research Paper as a Manuscript.

Dissertation for the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.07 – Theory and Methods of Education. – Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2018.

In the dissertation research, the new approach to the solution of the topical problem of formation of the bases of value attitude to the own health of children of 6–7 years of life in the interaction of pre-school educational institutions and elementary school is proposed.

Via the theoretical analysis of the conceptual-categorical apparatus of the research, the substantive characteristics of the basic definitions are updated; and the essence of the concept of «value attitude towards the own health of children of 6–7 years of life» is specified as an integrative personality formation directed at themselves and other people, determined by awareness of the personal and social significance of a healthy lifestyle in everyday life, formed basic skills in preserving, strengthening and restoration of health, orientation of the child to such models of behavior in which health is perceived as the highest value.

The structural components (cognitive, emotional-value, behavioral and activity), criteria and indicators are defined, the levels of the bases of value attitude to the own health of children of 6–7 years of life are determined.

The research substantiates the educational conditions that provide the effectiveness of raising the valuable attitude to the personal health of children of 6–7 years of life: organization of the subject-spatial educational environment for the formation of the value attitude of the children to their own health; inclusion of children of 6–7 years old to active healthcare activities; work with educators, teachers on the formation of 6–7 years old children's value attitude to their own health; work with parents on the formation of a value-attitude towards their own health in children.

The methods of realization of the process of forming the bases of valuable attitude towards their own health of children of 6–7 years of life in the interaction of preschool educational institution and elementary school were developed.

Each stage of the implementation of the methods involved solving certain tasks: the first stage envisaged the deepening and expansion of children's knowledge about health, the structure and functioning of the human body, the rules for strengthening and maintaining health; the main task of the second stage was the development of the emotional-value sphere (the ability to empathy, motives of duty, positive attitudes towards oneself, environment), motivation for a healthy lifestyle; the third stage – envisaged the acquisition of skills by children in the formation of value attitude to health, responsible behavior in all spheres of life in relation to the preservation and strengthening of their own

health and health of others.

The analysis and the verification of the results of the experiment have confirmed the educational expediency and effectiveness of the well-founded and implemented methods of the formation of the bases of valuable attitude towards the own health of 6–7 years old children in the interaction of pre-school educational institutions and elementary schools, as well as corresponding educational conditions.

Key words: value, attitude, value attitude, health, interaction, children of 6–7 years old, methods of forming the bases of valuable attitude to their own health, pre-school educational establishment, elementary school.

Підписано до друку 21.05.2018 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 43.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua